

Sexualupplysning – Hur då?

En intervjustudie om RFSU Malmö och RFSU Stockholms
sexualupplysning

Av: Åsa Larsen

Abstrakt

I denna uppsats studerar jag hur sexualupplysning kan bedrivas. Studien utgår från RFSUs, Riksförbundet för sexuell hälsa, sexualupplysningsverksamhet, med fokus på RFSU Malmö och RFSU Stockholms olika tillvägagångssätt. Jag utgår från intervjuer med samordnare och/eller informatörer från respektive lokalförening när jag diskuterar lokalföreningarnas olika metoder.

RFSU Malmö och RFSU Stockholm utgår från en gemensam ideologi och båda arbetar normkritiskt för att bekämpa förtryckande strukturer. Dock skiljer sig deras arbetsmetoder åt.

RFSU Malmö arbetar könsintegrerat med anledningen att komma bort från fasta könskategorier, ett ställningstagande som kan ses bottna i queerfeminism. Men samtidigt finns det en fara med metoden: att rådande maktstrukturerna osynliggörs när könskategorierna suddas ut.

RFSU Stockholm arbetar könsseparerat med utgångspunkt i att män och kvinnor är olika på grund av deras erfarenheter. Detta argument kan liknas med radikalfeministiska tankar kring separatism. Här finns det dock en risk att individer upplever sig exkluderade då de antas tillhöra ett visst kön även om det inte stämmer överens med hur individen själv identifierar sig.

Båda metoderna är problematiska utifrån olika perspektiv. Dock tror jag att det är betydelsefullt att sträva efter att skapa ett tryggt samtalsklimat där könstillhörighet inte spelar någon roll. Att använda andra åtgärder som att tillexempel minska antalet elever per sexualupplysningstillfälle kan vara en lösning på detta.

Nyckelord: sexualupplysning, sex, sexualitet, könsseparatism, könsintegration, RFSU, queer

Abstract

In this study, I investigate different ways in which sexuality education can be carried out. The study focuses on different pedagogical approaches towards sexuality education within the Swedish Association for Sexuality Education, RFSU. More specifically, two local branches of RFSU (RFSU Malmö and RFSU Stockholm), with different methods of teaching matters of sexuality, are examined. The study is built on interviews that I made with coordinators and educators at the two local branches.

RFSU Malmö and RFSU Stockholm both depart from a common agenda, to criticize normative ideals and to fight oppressive structures. Still, their methods of conducting sexuality education in schools differ from each other.

RFSU Malmö works with gender-inclusive groups, as a means of abandoning categorization on the basis of sex. This standpoint can be seen to derive from a queer feminist perspective. But there is also a risk at hand, what if the current structures of power are not simply destroyed in a gender-inclusive group, but only hidden?

RFSU Stockholm, on the other hand, works with gender-exclusive groups, by the conviction that boys and girls have different experiences, an argument often associated with radical feminism and its advocacy for separatism. This, too, can be problematic in that individuals might feel excluded if they are assumed to identify with a gender which they are not.

Both gender-inclusive and gender-exclusive methods are problematic from different perspectives. I am convinced, however, that it is important to strive towards an environment for conversation where you can feel safe, regardless of gender. Perhaps there are other measures, reducing the size of the groups, for instance, that can be taken in order to improve sexuality education further.

Keywords: sexuality education, sexuality, gender-inclusive, gender-exclusive, separatism, RFSU, queer

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	2
1.2	Disposition	2
2	Empiri, metod och urval.....	4
2.1	Empiri och val av metod.....	4
2.2	Urval och avgränsningar.....	5
2.3	Positionering och etiska överväganden	6
3	Teori.....	8
3.1	Kön och sexualitet – den heterosexuella matrisen	8
3.2	Queerteori och (hetero)normativitet	9
3.3	En konflikt inom feminismen?.....	10
3.3.1	Radikalfeminism.....	10
3.3.2	Queerfeminism	11
4	Tidigare forskning	13
5	Analys.....	15
5.1	Olika metoder.....	17
5.1.1	Könsintegrerat, varför?	17
5.1.2	Könsseparerat, varför?	19
5.2	Kropp, kön och sexualitet	22
5.3	HBT-frågor – att fånga normen.....	24
6	Sammanfattning	26
7	Referenser	28

1 Inledning

I Sverige talar vi mycket om sex och det betonas hur viktigt det är att tala om sex. Sexualupplysning har varit aktuell i Sverige sedan många år tillbaka och spelar fortfarande en stor roll i det pågående folkbildningsarbetet.¹

RFSU, Riksförbundet för sexuell upplysning, är en central aktör på sexualupplysningsarenan och den här uppsatsens ambition är att studera och diskutera hur sexualupplysningen bedrivs idag med utgångspunkt från RFSUs arbete.

Idag bedriver RFSU sex- och samlevnadsundervisning i skolor i syfte att förebygga oönskade graviditeter och STI (sexuellt överförbara infektioner) och att bryta mönster och normer som begränsar individers möjlighet att nå friheterna; att vara, välja och njuta, vilka är centrala för RFSU (idéprogrammet 2008: 11).

RFSU har ingen uttalad feministisk agenda och begreppet feminism förekommer enbart en gång i deras idéprogram. Dock vill jag hävda att RFSUs arbete går att koppla till feminismen. Sexualupplysningen som RFSU bedriver är viktig för feminismen av den anledningen att upplysningen har ett normkritiskt perspektiv. RFSU är delaktiga i kampen mot förtryckande normer och diskriminering som i sin tur begränsar individernas möjlighet till att just vara, välja och njuta.

RFSU använder sig av olika metoder i sin sexualupplysningsverksamhet. Beroende på lokalförening kan upplysningen skilja sig åt. Vissa lokalföreningar arbetar efter en könsintegrerad metod medan andra arbetar könsseparerat. Denna uppsats ämnar därför studera och diskutera de olika metoder som i grunden arbetar för samma mål.

Metoderna kan ses böttna i olika feministiska ideologier. Att könsseparera klasserna, kan kopplas till radikalfeminismens teori om separatism. Separatism utgår från idén om att kvinnor och män skiljer sig åt på grund av könens olika erfarenheter. Det handlar om att synliggöra de maktstrukturer som råder där mannen privilegieras. Att könsintegrera klasserna kan förstås som en metod influerad av queerfeminismens teorier kring subjektskapande som en förtryckande teknik. Man förespråkar en metod som handlar om att ta avstånd från fasta, förtryckande kategorier och istället utgå från idén om att kön och erfarenhet är något flytande som ständigt skapas och förändras.

¹ Det ska dock tilläggas att det pågår en debatt om kvaliteten på dagens sexualupplysning i de svenska skolorna. Trots påbudet i skollagstiftningen från 1995 om obligatorisk sexualupplysning i skolan ingår fortfarande inte detta moment i lärarutbildningen.

De olika arbetsmetoder kan liknas med den ständiga kampen inom feminismen; att både behöva tala om kvinnor som grupp och samtidigt viljan att upplösa kategorin kvinnor.

Jag vill redan här passa på att synliggöra mitt medlemskap i RFSU Malmö då det har betydelse för studiens utformning och resultat (vidare diskussion kring detta förs under empiri, metod och urvalsavsnittet).

1.1 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med denna uppsats är att studera och diskutera hur RFSU bedriver sexualupplysningsarbete i skolan.

Studien kommer att utgå från RFSU Malmö och RFSU Stockholms sexualupplysningsarbete, vars arbetsmetoder skiljer sig åt. Båda föreningarnas verksamhet utgår från RFSUs idéprogram och arbetar för att alla ska ha samma möjlighet att uppnå de tre friheterna, att vara, välja och njuta. Dock har lokalföreningarna valt olika metoder för sin skolinformatörsverksamhet. RFSU Malmö väljer att könsintegrera klasserna med argument som bottnar i en queerfeministisk syn på köns kategorier. RFSU Stockholm könsseparerar klasserna med argument som påminner om radikalfeminismens tankar om separatism.

Den övergripande forskningsfrågan blir sålunda:

♀ Hur bedriver RFSU sexualupplysning?

För att kunna besvara den frågan har jag valt att utgå från RFSU Malmö och RFSU Stockholms sexualupplysningsarbete och inkluderar även följande frågor:

♀ Hur resonerar RFSU Malmö och RFSU Stockholm kring sina metoder?

♀ Hur talar RFSU Malmö och RFSU Stockholm om kön och sexualitet och hur påverkar metodvalen synen på kön och sexualitet?

♀ Hur hanteras hbt-frågor i respektive miljö?

Genom intervjuer och en tematisk analys som utgår från centrala teman från min empiri kommer jag att undersöka och diskutera de olika metoderna vars ställningstaganden skiljer sig åt.

1.2 Disposition

Uppsatsen är disponerad på följande vis: att i den första delen av uppsatsen presenteras syfte och frågeställningar. Vidare diskuterar jag metod- och

materialval. Där redogör jag också för de urval och avgränsningar jag har gjort och diskuterar forskarens position och etiska överväganden. Därefter presenterar jag de teoretiska utgångspunkter jag kommer att bygga analysen på. Vidare ger jag en introduktion till tidigare forskning. Sedan följer analysen som är baserad på de intervjuer jag har gjort med informatörer och samordnare från RFSU. Avslutningsvis sammanfattas uppsatsen och jag återkommer till mina frågeställningar. Här knyter jag ihop uppsatsen och reflektera även över vidare forskning.

2 Empiri, metod och urval

I följande kapitel redogör jag för mitt empiriska material, varför jag har valt att göra kvalitativa intervjuer, en diskussion kring min position som forskare, hur den påverkar empirin samt att metodvalet kräver en del etiska överväganden.

2.1 Empiri och val av metod

Jag är intresserad av att studera de olika tillvägagångssätten som RFSU Stockholm och RFSU Malmö använder sig av och anser att kvalitativ metod är lämplig för detta syfte.

Kvalitativ forskning handlar om att göra fördjupade undersökningar av enskilda händelser till skillnad från kvantitativ forskning som drar slutsatser om enskilda företeelser utifrån allmänna principer (Bryman 2007: 34f, 249f).

Kvalitativa intervjuer betonar intervjupersonens egna uppfattningar och synsätt och intresserar sig för intervjupersonens ståndpunkter (Bryman 2007: 300). Intervjuer av kvalitativt slag öppnar också upp för andra intressanta spår som kan dyka upp under intervjuens gång och det ges även utrymme att följa upp de svar som intervjupersonen ger (Bryman 2007: 300). Jag är angelägen om att höra hur samordnarna och informatörerna från respektive lokalförening resonerar och reflekterar kring de olika metoderna då dessa präglar utformningen av sexualupplysningen.

Jag tog kontakt med samordnare på respektive lokalförening och fick via dem också kontakt med skolinformatörerna. Samtliga intervjupersoner fick ta del av en informationsbilaga där jag kort redogjorde för mitt syfte samt mina förväntningar på intervjupersonen. I mitt arbete utgår jag från fyra intervjuer, varav en är en fokusgruppintervju (definierat nedan).

Under mina intervjuer har jag utgått från en intervjuguide som jag har utformat efter studiens syfte och problemformuleringar. Intervjuerna utfördes i informanternas arbetsrum eller i ett av uppehållsrummen i RFSUs lokaler. En utfördes på ett café i Malmö. Varje intervju inledde jag med att kort presentera min studies syfte och intervjuens upplägg. Intervjuerna varade mellan 1-2 timmar. Samtliga intervjuer spelades in för att sedan transkriberas. Jag har gjort en del språkliga ändringar i vissa citat som återges i analysen i syfte att göra texten mer läsvänlig.

Deltagarna försäkrades anonymitet så till vida att jag inte benämner dem med deras riktiga namn i analysen. Att garantera fullständig anonymitet var, emellertid, inte möjligt vilket diskuteras under punkten positionering och etiska övervägande nedan.

Jag har sålunda valt att anonymisera intervjupersonerna genom att ändra deras riktiga namn och ge dem könsneutrala namn.

Kim arbetar på RFSU-gruppen i Malmö, bland annat som samordnare. Kim har också erfarenhet av att arbeta som informatör och gör fortfarande en del informatörsarbete. Alex arbetar som samordnare i Stockholm och har en lång bakgrund som skolinformatör. I likhet med Kim, händer det att Alex går ut till skolor och arbetar som informatör. Robin arbetar som informatör för RFSU Malmö och Toni och Billie är informatörer för RFSU Stockholm.

I syfte att samla in material har, inom feministisk forskning, ostrukturerade och semi-strukturerade intervjuer kommit att bli vanliga metoder (Bryman 2007: 314). Intervjumetoderna skiljer sig åt där semistrukturerade intervjuer utgår från ett antal olika teman som berörs under intervjuens gång, medan ostrukturerade intervjuer snarare har en tendens att efterlikna ett vanligt samtal (ibid.: 301).

Jag har valt att utföra semistrukturerade intervjuer framför ostrukturerade eftersom jag har ett tydligt fokus på vad jag vill studera och är intresserad av att undersöka vissa frågeställningar. I mina intervjuer har jag utgått från olika teman som jag anser vara centrala för min studie. Min mening var att ställa öppna och breda frågor för att öppna upp till en djupare diskussion kring ämnena. Nackdelen med att ställa breda frågor, vilket jag märkte under intervjuernas gång var att intervjupersonerna inte riktigt visste hur de skulle bemöta vissa frågor. Jag anser dock att det inte ställde till några problem, snarare ledde det vidare till intressanta diskussioner. Samtliga intervjuer har utgått från samma teman men har fått väldigt olika utseende vilket tydligt visar på flexibiliteten hos denna typ av metod.

Som kompletterande material använder jag mig av RFSUs idéprogram som gavs ut 2008, där RFSU presenterar sina ståndpunkter i olika frågor. Syftet med att använda detta material handlar om att se hur RFSU som riksorganisation ställer sig till vissa frågor då detta program ligger som bas för lokalföreningarnas arbete.

2.2 Urval och avgränsningar

I min studie har jag valt att koncentrerat mig på två lokalföreningar inom RFSU, Malmö och Stockholm. Anledningen till att jag valt just Malmö och Stockholm beror på tillgänglighet, jag bor i Malmö och har utgått från RFSU Malmö, men också för att de skiljer sig åt i sin informatörsverksamhet.

Sammanlagt har jag gjort fyra intervjuer varav en var en gruppintervju med två personer. Jag har även valt att begränsa min studie till två lokalföreningar och fyra intervjuer i syfte att inte få ett för stort och ohanterligt material vilket kan försvåra överblick och möjlighet att upptäcka detaljer.

Inledningsvis tog jag kontakt med RFSU Stockholm och RFSU Malmö och berättade om min studie och båda lokalföreningarna accepterade att delta i undersökningen. Eftersom mitt syfte med uppsatsen är att studera och diskutera hur de olika lokalföreningarna väljer att lägga upp sin sexualupplysning beroende på olika ställningstaganden har jag valt att intervju samordnare som står bakom metodvalen samt informatörer som praktiserar metoderna ute i skolor. Kontakten

med informatörerna skedde framförallt genom samordnare från respektive lokalförening och jag blev tilldelad informatörer som jobbar aktivt för respektive lokalförening. I Stockholm intervjuade jag två informatörer medan jag i Malmö gjorde en intervju med en informatör. Jag valde att intervjua en manlig och en kvinnlig informatör i Stockholm eftersom Stockholm även könsseparerar informatörerna – män talar med pojkar och kvinnor med flickor. Intervjupersonernas könstillhörighet har dock ingen betydelse för min analys eftersom jag inte undersöker hur flick- respektive pojkkupplysningsgrupper skiljer sig åt.

Bryman skriver att en del författare skiljer mellan gruppintervju och fokusgruppintervju där de bland annat menar att gruppintervju fokuserar på många olika teman, medan fokusgruppsintervjuer riktar in sig på ett specifikt tema (2007: 324). Dock menar Bryman att distinktionen mellan begreppen inte är särskilt tydlig och begreppen används synonymt (ibid.: 325). Mitt metodval faller inom ramen för båda begreppen men jag har valt att kalla min metod för fokusgrupp då intervjun berör ett område och där informanterna är utvalda med anledning av att de varit, och är, delaktiga i RFSUs sexualupplysning. Valet föll på att göra en fokusgruppintervju med informatörerna i Stockholm för att skapa ett intressant diskussionsklimat då svaren på olika frågor kan förändras och utvecklas genom att höra hur någon annan resonerar. Det kan samtidigt vara problematiskt att intervjua flera personer samtidigt i situationer där någon i gruppen är mer dominant och pratsam än andra och endast dennes åsikter beaktas (ibid.: 338f). Jag hade detta i åtanke innan intervjun och var medveten om att det skulle kunna hända. Dock menar jag att denna risk var begränsad eftersom fokusgruppintervjun enbart bestod av två personer.

Urvalet har också påverkats av personliga relationer. Inom de två lokalföreningar jag har fokuserat på är det få anställda som arbetar som samordnare. På RFSU Malmö valde jag bort en samordnare av skälet att jag har haft mycket kontakt med denna vid andra tillfällen och kände att det fanns en risk att det skulle bli för personligt att intervjua personen i fråga. Jag valde också bort två informatörer från RFSU Malmö med anledning att jag hade en personlig relation till dem innan jag började arbeta med studien.

2.3 Positionering och etiska överväganden

Kritiska röster till kvalitativa studier menar enligt Bryman att det är omöjligt att generalisera resultaten man får och vidare applicera dem på andra områden eller miljöer (Bryman 2007: 270). Det kvalitativa materialet anses också lättare påverkas av forskarens subjektiva bedömning och tolkning (ibid.).

I ”Situerad kunskap: Vetenskapsfrågan inom feminismen och det partiska perspektivets privilegium” talar Donna Haraway om vetenskapens sanningsanspråk och menar att världen beskrivs ur *ett* perspektiv som tillhör den vita heterosexuella vetenskapsmannen och som kallas för ”objektivitet” (2008: 231f). Hon benämner denna dominansstrategi för ”God-trick” vilket betecknar

föreställningen om vetenskapsmannen som ser allt från en neutral punkt utan att själv bli sedd och som används i syfte att bevara maktstrukturerna (ibid.: 232).

Med stöd av Haraways tankar menar jag att det är viktigt att förstå kunskap kontextuellt. Kunskap är aldrig neutral eller fri från värderingar. Intressant forskning tar ansvar för sina kunskapsanspråk genom att exempelvis redogöra för kunskapens sammanhang och visa att kunskap kan tolkas på många olika sätt. Att eftersträva att skapa en objektiv sanning eller en allmängiltig sanning menar jag är en omöjlighet.

Feministisk objektivitet handlar om begränsade lokaliteter och situerad kunskap, inte om transcendens och klyvning av subjekt och objekt. På detta sätt kanske vi kan bli ansvariga för det som vi lär oss hur vi ska se. (Haraway 2008: 233)

Liksom Haraway förespråkar jag en situerad kunskap där forskare medvetet reflekterar över sin position och hur denna position påverkar skapandet av kunskap och att denna kunskap bör förstås som partiell.

Forskarens roll är av stor betydelse för materialets utformning. Min empiri kan ha påverkats av att jag till en början var mer osäker på min roll som intervjuare men med tiden blev allt mer bekväm och säker. Vidare har bearbetningen av materialet influerats av min tolkning och min förståelse.

Mitt medlemskap i RFSU Malmö är också viktigt att betona och problematisera. Jag kan försöka förhålla mig opartisk till mitt material och min studie men aldrig garantera en objektiv hållning. Därför menar jag att det är viktigt att mitt medlemskap finns med i bakhuvudet då det inte finns några garantier att det inte har påverkat studien och dess resultat.

Innan jag utförde intervjuerna fick samtliga intervjupersoner ta del av en informationsbilaga där jag beskrev mitt syfte med studien och där jag också informerade dem om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att avbryta deltagandet om och när de så önskar. Detta var också något jag poängterade innan varje intervju påbörjades.

Att garantera anonymitet är problematiskt. I min studie undviker jag att utlämna information som kan riskera att peka ut en enskild intervjuperson men eftersom intervjupersonernas positioner och vilken lokalförening de arbetar för har en betydelse för studien anser jag det dock nödvändigt att nämna detta. Inom samtliga lokalföreningar jag har studerat finns det flera personer som arbetar vid samma position vilket minskar risken att utlämna intervjupersonen i fråga. Dock kan jag inte garantera att intervjupersonerna inte igenkänns vid deras argument eller reflektioner som studien redogör för.

Vidare är det viktigt att reflektera över etiska övervägande gällande metodval. Min position som forskare innebär på samma sätt som i en vanlig intervju att jag ska behandla samtliga intervjupersoners uppgifter med största möjliga konfidentialitet. Jag vill också poängtera att det material som jag har samlat in om enskilda personer enbart kommer att användas i denna studie i forskningssyfte (Forskningsetiska principer 2002).

3 Teori

I detta avsnitt redogör jag för mina teoretiska utgångspunkter. De teoretiska utgångspunkterna har skilda ontologiska antaganden men är användbara för min studie i syfte att diskutera hur sexualupplysningen bedrivs utifrån RFSU Malmö och RFSU Stockholms olika metoder.

3.1 Kön och sexualitet – den heterosexuella matrisen

För att studera hur kön² och sexualitet kan förstås utgår jag från Judith Butlers resonemang kring performativitet och den heterosexuella matrisen.

Butler ifrågasätter det mesta som går i linje med ett binärt tänkande. Hon problematiserar den dikotoma uppdelningen av natur-kultur, kön-genus. Genom att särskilja begreppen ”kön” och ”genus” menar Butler att ”genus” förstås som det socialt konstruerade könet och kopplas till kultur medan ”kön” kopplas till natur, till det biologiska könet och lämnas oproblematiserat (Butler 1990/2007: 57; Rosenberg 2005: 22f).

Om det visar sig att vi kan bestrida könets orubblighet då är kanske detta som kallas »kön» lika kulturellt konstruerat som genus; kanske har det rent av alltid varit genus, vilket skulle innebära att skillnaden mellan kön och genus visar sig inte vara någon skillnad alls. (Butler 1990/2007: 56)

Centralt för Butler är att kön inte är någonting man är utan något man *gör*:

Det finns ingen genusidentitet bakom uttrycken för genus; denna identitet är performativt skapad genom just de »uttryck» som sägs vara dess effekter. (Butler 1990/2007: 78)

Kön kan sålunda inte kopplas till ett statiskt jag. Den könskategori som vi sägs tillhöra har istället tillskrivits oss efter att vi följt det beteendemönster som förväntats av oss, vilket grundas på vårt fysiska könsorgan (Butler 1990/2007: 57ff, 68ff, 74f, 78). Butler använder begreppet performativitet för att förklara hur kön iscensätts genom handlingar och tal (Rosenberg 2005: 9).

² I min uppsats kommer jag att använda mig av begreppet kön. Förståelsen av kön menar jag även inkluderar en kulturell förståelse. Samtliga intervjupersoner använder begreppet kön då de talar om det kroppsliga eller det sociala. Jag är medveten om att Judith Butler använder begreppet genus i de citat jag lyfter fram och att det kan förstås som otydligt då jag använder kön. Men detta menar jag beror på att jag använder mig av en översatt text.

Det vi kallar kvinna och man, kön, är alltså produkter av performativa handlingar som följer ett för varje respektive kön kontextuellt konstruerat schema, av Butler benämnt som den *heterosexuella matrisen* (Butler 1990/2007: 71). Det är genom att följa matrisen som begripliga kön skapas. Matrisen består av motsatsförhållanden mellan maskulint = man och feminint = kvinna. Enligt vårt dualistiska tankesätt definieras det kvinnliga könet utifrån vad det manliga könet inte är (ibid.: 69, 74f). En biologiskt född kvinna förväntas att bete sig på ett visst sätt, hon förväntas ha ett kvinnligt begär, det vill säga att hon åtrår män och att det är med män hon förväntas ha sexuella relationer med. Lever kvinnan upp till dessa förväntningar råder det harmoni i matrisen. De könsidentiteter som inte följer matrisen anses obegripliga och beskrivs som avvikande. Som Butler förklarar det:

Eftersom vissa »genusidentiteter» inte överensstämmer med rådande normer för kulturell begriplighet, framstår de från det perspektivet som blott och bart utvecklingsfel eller logiska omöjligheter. (Butler 1990/2007: 69)

3.2 Queerteori och (hetero)normativitet

För att förstå hur RFSU i sin sexualupplysningsverksamhet arbetar normkritiskt har jag valt att utgå från queerteori. I RFSUs idéprogram förekommer inte begreppet queer eller queerteori men det går att tyda influenser från queerteori i RFSUs förhållningssätt till normer.

Vid sidan av lagar finns i alla samhällen även normer eller oskrivna regler för vad som är rätt eller fel, normalt eller onormalt, och för hur man förväntas leva. Dessa normer kan vara uttalade men de kan också vara mer eller mindre osynliga. [...] Normer finns i alla grupper och samhällen och det är viktigt att vi gör dem synliga och förhåller oss kritiska till dem (RFSU idéprogram 2008: 5).

För att därefter kunna diskutera RFSU Malmö och RFSU Stockholms olika tillvägagångssätt har jag valt att utgå från radikalfeminismens och queerfeminismens förståelse av separatism.

Fanny Ambjörnsson skriver i *Vad är queer* att begreppet queer hjälper oss att vända upp och ner på verkligheten och ifrågasätta det som tas för givet (2006: 9). Tidigare betecknade begreppet endast studier med queerteoretisk utgångspunkt men idag fungerar det som ett paraplybegrepp för forskningsfältet (Rosenberg 2002: 14). Queerforskningen studerar och analyserar de normerande praktikerna med ett bredare perspektiv i jämförelse med lesbiska och gaystudier menar Tiina Rosenberg (ibid.).

Heteronormativitet är ett viktigt begrepp inom queerteorin. Begreppet heteronormativitet avser de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som reproducerar och upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt och naturligt. Heteronormativitet handlar om en tanke om att alla är heterosexuella och det eller de som faller utanför ramen stämplas som avvikande (Rosenberg 2005: 11). Queerteorins centrala ambition är sålunda att undersöka processer som

får heterosexualiteten att framstå som normal och naturlig medan andra sexualiteter framställs som avvikande och onormala (Rosenberg 2002: 13, 63).

Queerteorin kan förstås som en öppen och tillgänglig ståndpunkt för alla som ställer sig kritiska till heteronormen men queerteori bör inte fixeras som enhetlig teori. Så fort den gör det upphör den nämligen att existera (Rosenberg 2002: 12ff).

Det queeras uppgift är att bryta upp kategorier, inte förvandlas till en. (Rosenberg 2005: 18)

Trots den problematik som förknippas med att definiera innebörden av queerteori väljer jag att i min analys använda mig av begreppet i ovanstående syfte.

Jag kommer att använda queerteori för att undersöka hur RFSU Malmö och Stockholm arbetar för att motverka förtryckande strukturer och normer som begränsar individens möjlighet att uppnå friheterna att vara, välja och njuta. Med ett queerperspektiv vill jag i min analys också undersöka hur de arbetar för att ifrågasätta det för givet tagna.

3.3 En konflikt inom feminismen?

I artikeln "Queerteori och feminismen: beröringspunkter och spänningar" skriver Pia Laskar om mötet mellan queerteori och lesbisk feministisk teoribildning. Båda utgår från samma utgångspunkt: att heterosexualitet inte bör ses som något naturligt givet eller som en medfödd egenskap hos individer och delar kampen mot samhällets heteronormativa förhållningssätt (Laskar 1996: 76). Detta blir dock problematiskt i och med att queerteori vill upplösa subjektet och fasta identiteter eftersom feminismens frigörelse vilar på en tanke om kvinnors gemensamma erfarenheter, något som riskerar att suddas ut då kvinnor upphör att vara kvinnor.

3.3.1 Radikalfeminism

Enligt radikalfeminism är alla kvinnor förtryckta i egenskap av att vara kvinna och därför finns det en naturlig grund för en gemensam rörelse (Gemzöe 2002: 46f). Radikalfeminism betonar patriarkatets kontroll över kvinnor som inskolats redan som barn. Radikalfeminism menar att patriarkatet inte enbart förtrycker kvinnor ideologiskt utan att kvinnor även trycks ner genom våld och/eller hot om våld och belyser kopplingen mellan kvinnors underordning och sexualitet (Gemzöe 2002: 47; Ambjörnsson 2006: 102). Sexualiteten definieras av patriarkala institutioner och fungerar som ett redskap som män kan använda för att förtrycka kvinnor (Ambjörnsson 2006: 102). Därför ställer sig radikalfeministerna kritiska till den romantiserade bilden av sexualiteten och menar att könsojämligheter som råder i samhället suddas ut (Ambjörnsson 2006: 106). Genom att idealisera sexualiteten och förespråka en slags fri och god sexualitet

utan att ta patriarkatet i beaktning, riskerar man att osynliggöra de rådande maktstrukturer som verkar till mäns fördel på bekostnad av kvinnor.

Inom radikalfeminismen är tanken om att kvinnor delar gemensamma erfarenheter stark och könsseparatismen fungerar som en central del i det politiska arbetet (ibid.: 184). Jackie Anderson belyser vikten av separatismen inom kvinnofrörelsen i sin artikel "Separatism, feminism and the betrayal of reform" (1994). För att förbättra situationen för kvinnor menar Anderson att kvinnor bör organisera sig tillsammans:

Lesbians and other women have many wounds to heal, [...] This cannot happen unless there is the possibility of making ourselves the focus of our intense attention. [...] Those of us who are lesbian and those of us who are not are together in our colonization, so it is in our best interest to understand our separate-ness and organize in recognition of its presence. (Anderson 1994: 445)

Pia Laskar skriver att separatism kan ses som en användbar strategi inom feminismen, som bygger på att kvinnor och män har olika sociala erfarenheter och att den manliga erfarenheten fungerar som utgångspunkt och att den utgör normen i könssystemet där kvinnan är underordnad mannen (Laskar 1996: 73). Genom att organisera sig separatistiskt blir det lättare för kvinnor att som subjekt identifiera gemensamma erfarenheter att utgå från i den emancipatoriska kampen (ibid.).

3.3.2 Queerfeminism

En vanlig kritik mot radikalfeminism brukar rikta sig mot generaliseringar och konstruerandet av kvinnor som en homogen grupp, att alla kvinnor förväntas ha gemensamma erfarenheter.

Rosenberg menar att queerfeminism leder bort från radikalfeminismens heterocentrism, vilket hon liknar med heterosexism (Rosenberg 2002: 20). Queerfeminism har en annan syn på kön och sexualitet som inte utgår från kvinna-man-uppdelningen och har en öppen och tillåtande positiv analys av sexualitet (Ambjörnsson 2006: 179f). Separatism kan ur ett queerteoretiskt perspektiv betraktas som essentialistisk eller som en form av identitetspolitik. Queerfeminism sympatiserar inte med uppdelningar som utgår från biologiskt givna kategorier. Istället menar queerfeminism att kön, sexuella identiteter och erfarenheter är något som ständigt skapas och iscensätts och som identifieras av sociala och kulturella processer (Laskar 2003: 22f).

I det första kapitlet i *Genustrubbel* diskuterar Judith Butler kvinnorörelsens subjektskapande och identitetspolitik och ställer sig kritisk till det. Hon menar att begreppet kvinna är en generaliserande kategori som refererar till en gemensam identitet kvinnor emellan. Begreppet betonar en tanke om att alla kvinnor har gemensamma erfarenheter och att dessa erfarenheter är naturliga (1990/2007: 49ff). Vidare exkluderas de kvinnor som inte kan identifieras med begreppets betydelse. Butler frågar sig:

Vad är det för mening med att ge representation åt subjekt som har konstruerats genom uteslutning av dem som inte motsvarar de outtalade normativa kraven på subjektet?
(Butler 1990/2007: 55)

och menar att grunden för såväl kvinnoförtryck och annat förtryck mot marginaliserade grupper ligger i skapandet av kategorier (Butler refererad av Ambjörnsson 2006: 195).

En feministisk kritik bör också förstås hur kategorin »kvinnor», feminismens subjekt, skapas och begränsas av just de maktstrukturer genom vilka frigörelsen eftersträvas.
(Butler 1990/2007: 51)

Avslutningsvis kan vi konstatera att konflikten står mellan å ena sidan tanken att tydliga kollektiva identiteter är användbara politiskt och å andra sidan tanken att kategorier som skapats med syfte att förtrycka aldrig kan användas i ett frigörande syfte.

4 Tidigare forskning

Det finns mycket forskning gjord kring sex- och samlevnad och sexualundervisning i skolan i Sverige. Jag har valt att presentera några studier som jag funnit viktiga och intressanta. Dock har jag enbart hittat utländsk forskning kring de olika arbetsmetoderna, att könsintegrera eller könsseparera eleverna som min studie fokuserar på.

Lena Lennerhed är ett viktigt namn att nämna inom ämnet sexualitet och sex- och samlevnad. I sin doktorsavhandling *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet* (1994), ger hon en översikt över diskussionen om sexualitet som pågick i Sverige under 1900-talet med fokus på 60-talet. Man får följa hur diskussionen utvecklades, vilka frågor som debatterades, kampen för fri abort, med mera. Lennerhed har även skrivit *Sex i folkhemmet: RFSUs tidiga historia* (2002) där hon redogör för RFSUs historia. Man får följa RFSUs grundare Elise Ottosen-Jensen kamp för viktiga sexualpolitiska frågor, bland annat striden kring sexualupplysningen i skolan.

Maria Bäckman har i sin avhandling *Kön och känsla: Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet* undersökt hur sexualundervisningen i gymnasieskolor ser ut. Bäckman ger en historisk tillbakablick i sexualupplysningens roll förr, hur den såg ut då och vilken roll den har idag och hur den ser ut nu. Fokus ligger på en gymnasieskola där Bäckman har följt en klass under deras sexuallektioner. Hennes syfte är att se vad som händer när samhället beslutar sig för att upplysa ungdomar om sexualitet (2003: 11). Bäckman menar att det var långtifrån självklart att goda intentioner med sexualupplysningen överlevde kontakten med eleverna. Vidare resonerar Bäckman att det var flickornas sexualitet som problematiserades medan pojkarnas istället blev den självklara normen vilka flickorna jämfördes med. Sex- och samlevnadsundervisningen handlade på så sätt om antingen flickorna eller attityder kring kvinnlig sexualitet (ibid.: 198ff).

Åse Røthings, studie ”Vi har ikke noe imot de homofile” (2008) påminner lite om Bäckmans forskning. Røthing undersöker hur undervisning om homosexualitet i norsk skola med utgångspunkt i att hindra trakasserier och diskriminering av homosexuella personer istället reproducerar normen om homosexualitet som avvikande och onormalt och privilegierar heterosexualitet. I sin artikel, skriver Røthing om hur hon, genom klassrumsobservationer, uppmärksammar hur homosexualiteten aktualiseras i undervisningen medan heterosexualiteten tas för givet i skolvardagen genom att heterosexualiteten som norm inte diskuteras (2008: 89f). Heterosexualiteten skapas som den egentliga sexualiteten och kopplas till lycklig framtid medan homosexualitet konstrueras som dens motsats och implicerar en olycklig framtid (ibid.: 94, 100). Røthing

menar att den norska skolan inte gör tillräckligt för att utmana och destabilisera dessa kopplingar (ibid.: 100).

Jag har även funnit en del engelskspråkiga artiklar kring könsseparerad eller könsintegrerad sexualundervisning. Dessa artiklar skiljer sig dock från min studie då de har fokuserat på elevernas perspektiv, hur eleverna uppfattar sexualundervisningen i skolan.

I artikeln "Mixed-sex or single-sex Sex Education: how would young people like their sex education and why?" (2003) skriver Ann Oakley, Vicki Starng och Simon Forrest om hur gymnasieungdomar tänker kring sexualundervisning med fokus på ungdomarnas syn kring interaktion i könsseparerad och könsintegrerad undervisning. Studien är gjord i England bland ett tusental elever från 13 gymnasieskolor. Författarna kommer fram till att flickor kan tänkas dra större nytta av en sexualundervisning som är könsseparerad. Könsintegrerad undervisning upplevs som problematisk för flickor då pojkar kan ha en tendens att ta större utrymme i klassrummen än flickor. Detta påverkar flickornas möjlighet att utforska och uttrycka deras syn och tankar.

I "Listening to the boys again: an exploration of what boys want to learn in sex education classes and how they want to be taught" (2007) diskuterar Gillian L. S. Hilton hur pojkar vill lära sig av sexualundervisning samt hur de vill att undervisningen ska se ut. Studien visar att pojkar inte blir undervisade i det som pojkarna önskar. I sin studie kommer Hilton fram till att pojkar har stora behov av att tala om sexualitet och därför är det nödvändigt att satsa på sexualundervisning som riktar sig till pojkars behov lika mycket som till flickors (2007: 172f). Utifrån pojkarnas tankar menar Hilton att det är viktigt att använda aktiva metoder, täcka ett större kunskapsområde och behandla ämnen som kan vara svåra att möta och arbeta i mindre grupper (ibid.).

I "Pols apart? Gender differences in proposals for sexuality education content" (2008) menar Louisa Allen att man bör använda ungdomars berättelser för att öppna upp för en mer nyanserad sexualundervisning som också strävar efter att skapa en social och sexuell rättvisa (ibid.: 437). Enligt Allen, menar förespråkare för könsseparerad sexualundervisning att pojkar inte har ett intresse av att lära sig om graviditet eller mens utan behöver en mer pojkfokuserad undervisning (ibid.: 446). Dock visar Allens studie att pojkar faktiskt antyder ett visst intresse för "kvinnofrågor" och anser det relevant att undervisas i detta, vilket utmanar tidigare studiers antaganden om att pojkar och flickor vill veta olika saker (se Lenderyou and Ray 1997) (ibid.). Vidare skriver Allen att könsseparerad sexualundervisning kan leda till ökad bristande kunskap och sociala ojämlikheter (ibid.).

5 Analys

Min analys är tematiskt uppbyggd utifrån mitt intervjumaterial. Analysen utgår från teman jag funnit centrala i min empiri. Jag har försökt ta fasta vid teman som vid varje intervju har återkommit eller teman som intervjupersonerna har betonat.

Till en början vill jag ge en liten bakgrund till hur RFSU som organisation ser ut. RFSU är en partipolitiskt och religiöst obunden folkrörelse (RFSUs idéprogram 2008: 4). Organisationen ägs och styrs av sina medlemmar och är inte en statlig organisation. Förbundets högsta beslutande organ är kongressen som hålls vartannat år då medlemmar från hela landet samlas för att ta viktiga beslut rörande RFSUs fortsatta arbete. Den löpande verksamheten leds av förbundsstyrelsen och ett arbetsutskott. Lokalt bedrivs verksamheten i lokalföreningar och lokala grupper. Både Malmö och Stockholm är lokalföreningar vilket betyder att de har en styrelse som tar beslut om hur den lokala verksamheten ska se ut. Dock ska samtliga lokalföreningar förhålla sig till RFSUs ideologigrunder i sitt arbete. Detta betyder att lokalföreningarnas verksamhet kan skilja sig åt relativt mycket beroende på hur medlemmarna och styrelsen väljer att arbeta. RFSU Malmö och RFSU Stockholm har också anställda tjänstemän som arbetar lokalt för föreningen.

Vid varje årsmöte väljer medlemmarna i RFSU Malmö en styrelse som sedan har det övergripande arbetet för den lokala verksamheten. Styrelsen har även arbetsgivaransvar för dem som arbetar på RFSU Malmö, även kallad RFSU-Gruppen. RFSU Stockholm fungerar på liknande sätt som RFSU Malmö, där föreningens verksamhet leds av styrelsen som väljs av medlemmarna varje år. För Båda lokalföreningarna är det styrelsen som väljer vad varje lokal verksamhet ska satsa på. RFSU Malmö har valt att fokusera den lokala verksamheten på en del olika områden medan RFSU Stockholm framförallt har valt att koncentrera sig på informatörsverksamheten. För att kunna bedriva denna verksamhet söker föreningarna så kallade HIV-pengar som staten betalar ut i syfte för preventivt arbete. Det preventiva arbetet går hand i hand med ett normkritiskt perspektiv, vilket också ger lokalföreningarna större frihet i utformningen av skolinformatörsarbetet. RFSU Stockholm får även pengar från kommunen och landstinget. Inom lokalföreningarna är det tjänstemännen som är anställda hos RFSU som håller i informatörsutbildningen. Gemensamt för RFSU Malmö och RFSU Stockholm är att utbildningen riktar sig till unga vuxna mellan 20-30 år, med vissa undantag.

Alex: Vi har profilen på projektet och det är unga vuxna som pratar med ungdomar [...] vi har ett drömspann på mellan 20 och 30 år. Men vill någon som är äldre än 30 söka så tar vi såklart emot en ansökan och läser och folk över 30 har gått [...] och folk under 20 har också fått komma med på utbildningen. Det som gör det bra att jobba med unga vuxna är dels för att jag tror lite på den här, så kan man fråga om det är en "peer education" eller inte, men att ligga nära i åldrarna och just när man bara

träffa grupperna en gång så tror jag att det kan ha betydelse, men unga vuxna är också väldigt lämpliga studenter, det är väldigt bra att ha när det gäller sådana här sporadiska uppdrag som är på dagtid, vardagar.

Utbildningen av informatörerna är olika omfattande beroende på lokalförening. Material som används under utbildningen består mestadels av olika broschyrer från RFSU i form av RFSUs idéprogram och andra faktabroschyrer. RFSU Stockholm har också en obligatorisk fortbildning per termin, något som RFSU Malmö strävar efter:

Kim: Och sen ska man ha kontinuerlig handledning och fortbildning men det har tyvärr stupat på att vi inte alltid har haft den prioriteringen, att skolinformation har fått den plats eller kunnat ges den platsen heller för att vi inte haft så mycket medel.

Kim och Alex belyser problematiken att det främst är kvinnor som söker informatörsutbildningen. För RFSU Malmö blir inte denna problematik med rekrytering av informatörer lika svår som för RFSU Stockholm eftersom RFSU Malmö arbetar med en metod där könen på informatörerna spelar mindre roll. Kim uttrycker dock en önskan om fler alternativ:

Jag kan säga att vi har en övervikt av tjejer, speciellt socionomstudenter. Men vi vill gärna ha mångfald, killar, tjejer, alltså alla möjliga typer, också därför att motverka någon slags föreställning om att det faktiskt bara är tjejer och tjejer som vill jobba med människovårdande yrken som pratar sexualitet [...]

RFSU Stockholm arbetar könsseparerat vilket innebär att kvinnliga informatörer talar med flickor och manliga informatörer talar med pojkar. Av detta skäl är det viktigt att rekrytera lika många kvinnliga som manliga informatörer. Alex menar att det är svårt då de är många kompetenta kvinnliga sökanden som nekas till mäns fördel:

Alex: Problemet för oss som är ett, ja det är ett intressant problem, men det är att få tillräckligt många manliga sökande [...] Det känns liksom inte riktigt rätt, där håller vi på att diskutera vilka killar man kan tacka ja till och vilka tjejer man kan tacka nej till och hur långt vi kan sträcka det utan att det känns för taskigt. Vi har en stor hög genusstuderade tjejer som kan kombinera det med socionomstudier eller lärare, alltså så många kompetenta tjejer och sen som kille kan det räcka med att man skriver: hej, jag tycker det låter kul att bli sådan här RFSU-informatör.

Hur lokalföreningarna väljer att arbeta ligger sålunda hos respektive lokalförening vilket syns då RFSU Malmö och RFSU Stockholms arbetsmetoder skiljer sig åt gällande skolinformatörsverksamheten. Dock utgår allt arbete från RFSUs ideologigrunder oavsett lokalförening.

RFSU Malmö och RFSU Stockholm står inför samma problematik gällande rekrytering av informatörer då de söker variation på de personer som ska arbeta som informatör. Att sexualupplysningsarbete ses som en kvinnlig uppgift och att det är färre män som söker är något både Alex och Kim reflekterar över. Dock skapar detta större svårigheter för RFSU Stockholm då de behöver rekrytera lika många manliga som kvinnliga informatörer. Detta leder i sin tur till att en del män enbart rekryteras till informatörsarbetet i egenskap av att vara män.

5.1 Olika metoder

RFSU Malmö och RFSU Stockholm arbetar mot samma mål men med olika metoder. Centralt för RFSUs arbete är att alla ska ha samma möjlighet att nå de tre friheterna, att vara, välja och njuta, men RFSU Malmö och RFSU Stockholm har valt olika tillvägagångssätt för att uppnå detta mål.

5.1.1 Könsintegrerat, varför?

RFSU Malmö har valt att arbeta med könsintegrerad sexualupplysning. Kim menar att frågan om att arbeta könsintegrerat har överlåtits till tjänstemännen att avgöra. Grunden till att RFSU Malmö valt detta tillvägagångssätt handlar om tanken om att arbeta mot förtryckande normer och att motverka de strukturer som begränsar individers frihet:

Kim: [...] det här med att könsintegrera det är mer min tanke [...] Men jag tror nog att det finns någon samstämmighet på arbetsplatsen, att vi tycker att det är ganska bra och jag tänker att det som är den bärande idén i det är att motverka eller nedmontera heteronormativiteten. [...] jag vill inte låta mig begränsas eller fastna i det här strukturtänkandet, att nu är vi minsann tjejer och killar och att vi är olika.

Vidare menar Kim att vi lever i ett samhälle med rådande strukturer där människor förväntas vara heterosexuella och förväntas leva enligt den heterosexuella matrisen:

Kim: [...] alla förutsätts i vårt samhälle att vara heterosexuella [...] tjejer och killar förutsätts rikta sin åtrå, sin lust mot varandra på något sätt vilket i sin tur kräver att man kan identifiera en tjej och en kille. Och där har vi en hel del attribut, både yttre attribut som kläder och frisyrier och intressen, bilar eller dockor eller vad det nu är för någonting men också sådana här saker som egenskaper att män ska vara aktiva, hårda och tuffa och tjejer ska vara mer mjuka och känslösa och passiva för att vi ska kunna identifiera varandra.

Kim är kritisk till heteronormen och menar att det finns en risk att den reproduceras när man väljer att separera eleverna utifrån deras könstillhörigheter. Metoden, att könsseparera, utgår från ett heterosexuellt mönster, där mannen och kvinnan är olika och kompletterar varandra, vilket gör att skillnaderna reproduceras och befästs. Kims kritiska hållning kan kopplas till queerteori vars ambition är att ifrågasätta och motverka heteronormen.

Att könsseparera eleverna med utgångspunkt att de är olika på grund av sitt kön kan förstås som en tradition som reproducerar och upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt och naturligt:

Kim: Jag kan tycka att det finns en liten olycklig aspekt som gör att vi på något sätt kanske också reproducerar den här föreställningen om olika kön och dikotomin kön, tvåkönsamheten och att därigenom kanske cementerar och legitimerar de här olikheterna på något sätt.

Att utgå från ett könsintegrerat klimat gör att det inte blir samma fokus på skillnaden mellan könen:

Kim: [...] vi är mer lika än olika. Det är en grundtanke. Att vi har samma förutsättningar men att vi har lärt oss att agera på olika sätt och känna på olika sätt och tillerkänna oss olika saker beroende på kön eller annan sektion. Det finns inga väsentliga skillnader rent biologiskt mellan killar och tjejer, till exempel vad gäller sex, vad gäller förmåga till sexuell njutning eller sexualitet eller känna sexualitet eller någonting. Det är en aspekt. Och att alla ska ha samma utrymme, samma möjligheter, samma smörgåsbord att välja bland på något sätt, oavsett vilket. Men att vi ändå är unika individer och att det unika är snarare individbaserat än att det är baserat på då kön till exempel eller sexuell läggning.

Genom att könsintegrera undervisningen undviker man att begränsa eleverna till en könskategori och befästa fasta och förtryckande kategorier som utgår från tanken om en biologisk skillnad mellan könen. Kön kan istället förstås som en flytande identitet som ständigt skapas och omskapas. Genom att undvika att utgå från fasta könskategorier underlättar det ifrågasättandet och motarbetandet av heteronormativiteten. Samtidigt finns det då en risk att rådande maktstrukturer suddas ut då kategorierna ”man” och ”kvinna” riskerar att försvinna.

Som Kim själv säger har vi lärt oss att agera på olika sätt beroende på vår könstillhörighet vilket separatismen belyser. Inom separatismen betonas tanken om att kvinnor och män har olika erfarenheter vilka värderas olika beroende på vems det är. På ett övergripande plan lever vi i en patriarkal ordning där mannen är överordnad kvinnan. Att ignorera könsojämlikheterna utplånar dem inte:

Toni: [...] som samhället ser ut så är det ju... det är väldigt olika... det är mycket det vi pratar om, olika handlingsutrymme för män och kvinnor, killar och tjejer och att inte låtsas om det tror jag blir... eller tycka att det inte bör vara så, så vi förhåller oss som att det inte finns. Det kan nog bli kontraproduktivt på vissa sätt. Jag tänker just på det där att ge dem utrymme att prata om det.

Trots att RFSU Malmö arbetar för att komma från könskategorier finns det en medvetenhet om att individer har olika erfarenheter som har lärts in på grund av sitt kön. Dock poängterar Kim att vi människor har olika erfarenheter som går långt utanför kön och att det kan bli komplicerat då det enbart fokuseras på just kön:

Kim: [...] att kanske i förlängningen se bortom det här med kön, se att vi också har andra egenskaper. Vi tillhör andra sektioner också, vi är inte bara killar och tjejer utan vi är också till exempel, vi har en etnisk bakgrund, vi har en sexuell läggning, vi har en härkomst som är mer baserad utifrån stad och land, vi kanske har en åldersaspekt, vi kanske har en klassaspekt, intresseaspekter och så vidare och så vidare och allt detta måste vi kunna hantera och förhålla oss till på något sätt.

Att endast utgå från en gemensam erfarenhet baserad på personens könstillhörighet kan ha en exkluderande effekt. Personer begränsas på grund av en föreställning om en homogen grupp:

Robin: Och jag tror att så som klasserna på skolan ser ut idag är det nästan lite klumpigt att tro att alla tjejerna kommer att känna igen sig i gruppen tjejer eller i rollen tjejer och vad de förväntningar och kraven och den bilden innebär liksom. Och jävligt knasigt att tro att alla killarna skulle göra likadant. Alltså då kräver det att jag

delar upp personer utifrån deras namn först och främst, eller hur? Okej, det här är killarna och det här är tjejerna men om vi då har några killar och några tjejer i respektive grupp som inte kan känna igen sig med sina kamrater, då anser jag att jag begränsar de möjligheter de personerna har att uttrycka sig i den gruppen, de möjligheter de personer har att känna igen sig själva i det som sägs och det som pratas om [...]

Robins kritiska inställning kan liknas med Butlers kritiska förhållningssätt till kvinnorörelsens subjektskapande. Denna typ av uppdelning och kategorisering sker i egenskap av att alla kvinnor har gemensamma erfarenheter. Begreppet ”kvinna” skapas till en generaliserande kvinnoidentitet som alla kvinnor förväntas identifiera sig med. Begreppet ”kvinna” osynliggör samtidigt de skillnader som finns mellan kvinnor och exkluderar de kvinnor som inte faller inom betydelseramen för begreppet ”kvinna”.

Robin problematiserar också hur könen skapas genom vårt sätt att tala. Resonemanget Robin för påminner om Butlers teori om hur kön görs genom handlingar och tal. Genom att uttrycka vad som är pojkar och vad som är flickor konstrueras könen performativt. Detta kan liknas med J L Austins (se Rosenberg 2005: 15 och Lykke 2008: 62f) talaktsteori, där han använder sig av prästens ord vid en vigsel: ”Härmed förklarar jag er man och hustru”, som ett exempel på en performativ handling där ord skapas till en företeelse när de uttalas.

Att tala om sex- och samlevnad kan uppfattas känsligt. Därför fordras ett tryggt samtalsklimat. Går det att skapa en trygg miljö där flickor och pojkar gemensamt kan tala om sex- och samlevnad utan att de känner rädsla för att bli skrattade åt eller förlöjligade? Även om en könsintegrerad miljö inte delar upp eleverna efter deras könstillhörighet och på så sätt ger eleverna större frihet att vara och välja kan metoden likväl ha motsatt effekt. Miljön kan istället begränsa eleverna. Om eleverna inte känner sig trygga och inte vågar ta plats, vad betyder friheterna att vara och välja då?

För RFSU Malmö handlar det om att arbeta med färre elever och att genom ett bra förhållningssätt skapa ett klimat där elever känner sig trygga och kan ventilera sina åsikter och känslor gällande sex och samlevnad.

Kim: [...] att jobba i mindre grupper, att inte ta en helklass. [...] vi har provat i år med att jobba i mindre grupper.

Robin uttrycker det såhär:

Robin: [...] att ha ett förhållningssätt som främjar en bra dialog, främjar ett inkluderande perspektiv, främjar att vi som är här nu känner oss tillräckligt trygga och öppna för att kunna säga vad vi tycker och tänker. Det är ingen som känner sig liksom kategoriserad i något fack [...]

5.1.2 Könsseparerat, varför?

RFSU Stockholm har valt att arbeta könsseparatistiskt. Manliga informatörer talar med pojkar och kvinnliga informatörer talar med flickor. Grunden till detta beslut ligger dels i tanken om att pojkar och flickor ges olika mycket utrymme och dels i

att pojkar och flickor har olika erfarenheter som behövs mötas på olika sätt. Syftet med att könsseparera klasserna handlar därför om att ge alla elever samma plats och att kunna ge den informationen som anses relevant för dem och kunna problematisera utifrån deras erfarenheter som de har tilldelats på grund av sin könstillhörighet:

Billie: [...] att tjejer får komma till tals, killar tar, enligt vad jag har läst, mycket mer plats oftast och det finns en risk att det blir killarna som ska stå och skrika att de är killar, när det är könsinkluderat. Men det är... jag vet inte... det är en föreställning jag har som jag inte vet om den stämmer.

Toni: Att man kan prata om andra saker [...] kanske för tjejer just, att benämna sitt eget kön [...] att det tror jag att de kan göra på ett firare sätt om det inte är killar med.

Att könsseparera klasserna handlar sålunda om att skapa en bättre miljö och ett bättre samtalsklimat för eleverna. Det finns en gemensam tanke hos Alex, Toni och Billie som bygger på att flickor och pojkar uttrycker sig annorlunda beroende på om de befinner sig i sällskap av enbart sitt eget kön eller i en könsintegrerad miljö:

Alex: Tjejerna kan uttrycka varierade åsikter, om jag säger det så här generaliserande men en tjej kan plötsligt uttrycka en väldigt typiskt manlig åsikt för att hon inte har killarna i rummet och måste spela tjej. Killarna kan plötsligt avslöja sina, det är så larvigt att prata om sådant, men sina feminina sidor. De kan säga att det är mycket viktigare med kärlek än med sex för de behöver inte försvara sig, de kan ha en press ifrån gruppen såklart för att behålla manlighetstänket, maskuliniteten till exempel men det blir ändå friare inom de här ramarna.

Billie: Det blir en annan miljö, killarna kanske släpper på vissa gränser, man kan få ur vissa åsikter som de kanske inte skulle vågat säga [...]

Genom att separera könen ges eleverna utrymme att slippa de föreställningar och förväntningar som anses tillhöra deras könstillhörighet och som anses ha en begränsande effekt på dem. I en miljö med enbart pojkar ges pojkarna möjligheten att utforska en manlighet som inte styrs av flickornas närvaro och vice versa. En manlighet respektive en kvinnlighet kan skapas som inte nödvändigtvis behöver passa in i de stereotypa könsbilderna eftersom motsatsen till dem saknas.

Vidare väljer RFSU Stockholm att könsseparera klasserna baserat på en tanke att flickor och pojkar erfarenhetsmässigt är olika. Intervjupersonerna menar att flickor och pojkar behöver diskutera olika saker utifrån sina skilda erfarenheter och att det är viktigt att främja dessa diskussioner och ge eleverna utrymme till att diskutera det som är viktigt för dem. För Alex, Toni och Billie handlar det framförallt om diskussionsämnen anatomi, sexuella trakasserier och homo- och bisexualitet som får olika utseende beroende på om det är en flick- eller en pojkggrupp.

Alex har en uppfattning om att homosexualitet oftast diskuteras ur ett manligt perspektiv, vilket försummar flickornas sexuella läggning. I en könsseparerad miljö uppstår inte denna problematik:

Alex: Att få prata om kvinnlig homo- och i viss mån bisexualitet med kvinnlig samkönad sexualitet. De har svårt att göra det, det handlar ofta om bögar när man

pratar homosexualitet, men att bara samlar ihop det till tjejers sexuella, ja tjejers sexualitet helt enkelt och sen så få ta de frågeställningarna lite längre och i lite mer lugn och ro. [...] killarna är på en liten annan, generellt sett, på en annan nivå och att få ge dem utrymme där och diskutera det, att knyta upp de knutarna som är viktiga för dem.

Gällande sexuella trakasserier betonas liknande mönster. Pojkar och flickor anses ha olika erfarenheter kring detta och för att nå en bra diskussion krävs ett könsseparerat klimat:

Alex: [...] vi kommer längre i diskussionen om sexuella trakasserier. [...] jag vet inte om vi skulle komma lika långt i en könsmixad grupp. Jag har svårt att tro att man skulle kunna prata om det med samma allvar och samma djup som vi kan göra när det är mixat.

Alex: [...] det bygger lite på en gemensamt upplevd orättvisa [...] [...] villkoren ser olika ut för killar och tjejer och att man därför kan behöva ta ämnet från lite olika håll för att kunna nå samma punkt tillslut. I killgrupper kan den diskussionen (om sexuella trakasserier, ÅL:S anm.), det blir inte att de svarar utifrån en egen upplevd orättvisa utan då får man påpeka andra orättvisor som de kan ha känt [...]

RFSU Stockholm lägger mycket fokus på samtalsutrymmet och menar att det är viktigt att skapa ett klimat där alla känner sig trygga, där det inte ska kännas pinsamt att tala om intima frågor. Om det krävs ett könsseparerat klimat för att elever ska känna sig trygga och våga tala, väger det tungt som argument att dela upp klasserna efter kön i en sexualupplysningskontext.

Att utgå från att det finns en gemensam erfarenhet skapar också, precis som RFSU Malmö diskuterar, flickorna respektive pojkarna till en homogen grupp där samtliga inom gruppen förväntas identifiera sig med varandra. Genom att resonera utifrån en föreställning om en homogen grupp finns det en risk att andra erfarenheter osynliggörs. Det är inte nödvändigtvis så att alla inom gruppen pojkar känner igen sig i de sammanhang som belys under ett sexualupplysningspass i pojkgruppen. Det kan ge en falsk känsla av samhörighet, att pojkar är lika enbart för att de har samma kön.

Samtliga intervjupersoner från RFSU Stockholm är medvetna om att deras metodval, att könsseparera eleverna, till en början kan uppfattas som motsägelsefull:

Toni: [...] genom att separera så markerar man skillnaden men samtidigt så ger man ett utrymme för att få prata om den (skillnaden, ÅL:S anm.) i en miljö där man slipper förhålla sig till den aktivt och det tror jag faktiskt att det finns ett värde i och det där är ju en fråga, alltså om man reproducerar förhållanden genom att poängtera dem men samtidigt så tror jag att... verkligheten ser ju ut som den gör nu [...] jag tror ändå att det ligger en vinning i att göra det (att separera, ÅL:S anm.), att det blir lättare för tjejerna att uttrycka vissa saker.

Intervjupersonerna från RFSU Stockholm menar samtidigt att det är en bieffekt som de reder ut under sexualupplysningen och att i det stora perspektivet har de vunnit mer än vad de har förlorat genom att könsseparera.

5.2 Kropp, kön och sexualitet

I RFSUs idéprogram definieras kön på följande sätt:

Kön är, vid sidan av det biologiska och sociala, något självupplevt och en del av vår identitet (RFSUs idéprogram 2008: 7).

Vidare menar RFSU att samhällets förståelse av kön har en inverkan på hur vår sexualitet tolkas:

Hur det samhälle vi lever i och det sociala sammanhang vi tillhör ser på kön påverkar vår sexualitet (RFSUs idéprogram 2008: 7).

Samtliga intervjupersoner från RFSU Malmö och RFSU Stockholm har uppfattningen att kön och sexualitet är sociala konstruktioner vilket också genomsyrar deras sexualupplysningsarbete i skolorna:

Alex: [...] en av de första föreläsningarna vi har är kön och sexualitet som konstruktioner.

Billie: Jag försöker hela tiden prata om det som konstruktioner. [...] sen när man pratar om skillnader mellan killar och tjejer så är det snarare om de krav och de normer som påverkar ageranden liksom. [...] När vi pratar sexuella trakasserier så landar vi också kring krav och handlingsutrymmer som inte beror på personerna i sig, utan på normer och värderingar och konstruktioner och strukturer. Så på något sätt så landar man hela tiden där. Den problematiseringen genomsyrar hela grejen [...]

Kroppen utgör en viktig faktor under lokalföreningarnas sexualupplysningsarbete. Både RFSU Malmö och RFSU Stockholm har kukkunskap och fittfakta som en del av deras sexualupplysning. Det handlar om att ge eleverna kunskap om deras kroppar:

Alex: [...] att hinna ge dem bra information om sina egna kroppar [...]. [...] tjejerna får information om hur fittan fungerar, trygghet i den egna kroppen [...]

Könsorganen ritas oftast upp på tavlan och utifrån det diskuteras könen. Könen materialiseras och blir synliga då de målas upp på tavlan. Genom att tala om att ge kunskap om kroppen i form av könskunskap reduceras kroppen till kön. Genom RFSU Malmös metod får alla elever oavsett könstillhörighet ta del av kukkunskap och fittfakta. Hos RFSU Stockholm blir kukkunskap något som enbart pojkarna får ta del av och fittfakta något som endast ägnas åt flickorna:

Billie: [...] på killsidan så kör vi kukar och på tjejsidan så är det fitta. Man utgår ifrån gruppens egna kön [...]

Kukkunskap och fittfakta kan vara känsliga samtalsämnen. Även i en könsseparerad miljö kan det upplevas obekvämt att tala om det. Därav blir ett tryggt samtalsklimat ytterligare eftersträvnadsvärt:

Billie: Att rita upp en stor fitta på tavlan eller en stor kuk kan ge upphov till såhär många röda ansikten.

Toni: Jag upplever framförallt när man ritar, det är inte så ofta man ser en fitta överhuvudtaget i media eller någonstans, det kan bli ganska tryckt stämning även om det bara är tjejer och jag kan tänka mig att tjejerna skulle framförallt tycka att det var ännu jobbigare att fråga saker om det (sitt kön ÅL:S anm.) om killarna var med. Det är säkert samma sak med killarna

Det kan vara problematiskt att tala om kön utan att hamna i fällor där man istället reproducera och befäster normer man vill motverka. RFSU bedriver sexualupplysning och det skulle kanske uppfattas märkligt om det inte talade om kön då det finns en stark koppling mellan kön och sexualitet. Att tala om kukkunskap och fittfakta kan vara problematiskt i avseendet att könen får en väldigt biologisk koppling, att de framställs som varandras motsatser, som olika men som kompletterande gentemot varandra.

Båda lokalföreningarnas sexualupplysningsarbete genomsyras av ett normkritiskt perspektiv där det kroppsliga och sociala könet inte lämnas oproblematiserat. Det ges utrymme att ifrågasätta normalkuken och normalfittan och vad det innebär för individer som utesluts från dessa kategorier. Lokalföreningarna betonar att hur en individ väljer att (köns)identifiera sig inte nödvändigtvis har med det kroppsliga könet att göra:

Alex: Vi funderar på det här som RFSU ungdom pratar om, fittmänniskor och kukmänniskor, för att man inte ska förutsätta att det bara är män som har kuk och kvinnor som har fitta. [...] att poängtera att kroppen inte alls behöver överensstämja med hur man uppfattar sitt kön och sin könstillhörighet.

Det finns en medvetenhet om att kön och könsidentitet inte kan likställas. Det är upp till var och en att välja vilket kön de vill identifiera sig med. Kön förstås sålunda som en social konstruktion varav kroppen egentligen är oviktig i ens könsidentitet. Fittfakta och kukkunskap betonar det kroppsliga könet men kopplingen mellan det kroppsliga och det sociala könet betonas inte som en avgörande del i identitetsprocessen. Det fysiska könet bestämmer nödvändigtvis inte hur en person väljer att identifiera sig

Men i ett könsseparerat klimat, hur belyser man friheterna då eleverna blir indelade i grupper baserad på deras kroppsliga kön och inte efter deras egen uppfattning om dem själva? Det kan uppfattas som något motsägelsefullt kring RFSU Stockholms metodval, som på ett sätt signalerar ett budskap som inte stämmer överens med sin syn på kön och sexualitet. Intervjupersonerna från RFSU Stockholm är medveten om denna problematik men menar att de under sina sexualupplysningspass också gör eleverna medvetna om det:

Alex: [...] har ni tänkt på att ni sitter här bara tjejerna, varför tror ni att ni gör det? Man tar en direkt diskussion om det, det är på grund av upplevda skillnader, inte på grund av skillnader som vi tycker är fakta [...] varför har vi olika villkor? Är det såhär? Behöver det vara såhär? Är det någonting som naturen har hittat på att det måste vara så? Nej, det är någonting människorna har hittat på. Men då kan vi hitta på annorlunda nu eller hur?

RFSU Stockholm reflekterar över hur deras metod kan uppfattas som begränsande och arbetar därför med att betona elevernas frihet att välja hur de identifierar sig:

Alex: Nu frågar vi alltid skolorna om det finns en transperson bland eleverna och påtalar att man väljer vilken grupp man vill gå i efter könstillhörighet. Inte så att en kille som uppfattar sig som en kille: jag vill sitta med tjejerna för att höra hur de snackar, eller en tjej som vill sitta med killarna för att hon vill höra hur de snackar, utan lyfta medvetenheten om transpersoner och säga att man väljer såklart efter hur man själv uppfattar sig.

Dock medför detta att transpersoner är öppna med sin könsidentitet vilket intervjupersonerna menar är ovanligt.

5.3 HBT-frågor – att fånga normen

Homo-, bi- och transfrågor är ett viktigt inslag i RFSUs sexualundervisning. Båda lokalföreningarna lägger vikt vid detta inslag när de går ut i skolklasser och talar om sex- och samlevnad. Samtliga intervjupersoner betonar betydelsen av att använda ett inkluderande språk för att alla ska kunna känna igen sig och för att undvika att utesluta något eller någon:

Kim: jag tror att vi jobbar ständigt med att ändå vara medvetna om när vi talar, att vi tilltalar alla i en grupp, så att alla kan känna sig inkluderande, till exempel att könsneutralisera olika uttryck, partner är ett sådant klassiskt exempel.

Billie: att ha ett otroligt inkluderande språk där man ständigt öppnar, för att alla betraktar sig inte som killar, inte alla betraktar sig som heterosexuella och så vidare.

Toni: [...] jag tänker att jag alltid utgår ifrån när jag pratar att man har ett inkluderande språk hela tiden, att jag tänker att det kan mycket väl sitta personer här som inte identifierar sig som tjejer heller, att det jag säger ska kunna passa dem, att de känner också att jag talar till dem.

Alex: [...] vi säger att man ska använda ett inkluderande språk rakt igenom och sedan vid minst tre tillfällen så ska man tydligt poängtera vad man menar. [...] jag skulle ju aldrig stå inför dem (tjejerna ÅL:S anm.) och säga: att sen när ni får pojkvänner så händer det här. Utan: om ni hittar någon att dela er sexualitet med [...]

Robin: Att man inte utgår från att det ska vara färdiga roller eller mallar på förväntningarna på hur överhuvudtaget människor ska vara eller inte vara.

Vidare belyser lokalföreningarna vikten av att vända på perspektiven, att ifrågasätta ”det normala”. Lokalföreningarnas normkritiska förhållningssätt och hur de resonera kan tydligt kopplas till queerteori:

Kim: Att vända på perspektiv när vi uttrycker oss. Att på något sätt krångla till det, förvirra till det. [...] det kan också bli en tankeställare, någonting som sätter igång en tankeprocess och kanske till en diskussion [...]

Alex: [...] din kompis berätta att den var heterosexuell vad skulle du säga då? Och de pratar på som om vi hade sagt homosexualitet. Men jag sa ju hetero, vad skulle du säga om din kompis sa att hon var hetero? Men det skulle man ju aldrig säga. Alltså att man använder det, byter ut ord.

Med ett normkritiskt förhållningssätt är det lättare att skapa en miljö där alla kan känna igen sig, eftersom det handlar om att inte framställa något eller någon som mer eller mindre normal. Dock får eleverna först ta del av detta perspektiv under lektionens gång vilket betyder att även om RFSU Stockholm problematiserar normerna kring sexualitet eller identitet blir eleverna innan lektionen uppdelade efter deras könstillhörighet. Individer som inte identifierar sig med något av könen eller individer som inte identifierar sig med sitt kroppsliga kön, tvingas att välja. I detta fall kan ”att välja” och ”att vara” snarare uppfattas som ett tvång än som friheter:

Alex: [...] den stora problematiken som jag ser det är transpersoner. Det är där jag tycker att vi har vårt stora minus liksom. [...] vi lämnar transpersonerna i en dålig sits och det är jag inte nöjd med. [...] Jag är inte särskilt orolig för att vi ökar på könsroller liksom. Det är inte en oro som jag går omkring med och tänker att det kanske är så ändå. Men däremot går jag omkring och tycker att transpersoner är en grupp som lämnas därhän av det här upplägget. Man kanske inte ens väljer att gå för att det känns så här: jag orkar inte sitta i tjejgruppen igen. Och när vi frågar lärarna så förutsätter ju det att transelever på deras skola är öppna, men det behöver de inte vara.

Intervjupersonerna från RFSU Stockholm är medvetna om att metodvalet, att könsseparera klasserna, kan leda till situationer som sätter vissa individer i kläm mer än andra. Att ge eleverna möjlighet att välja vilken grupp de vill tillhöra är ett sätt att undkomma en del av problematiken kring transpersoner. Dock är det inte nödvändigtvis så att de personer som berörs är öppna med det precis som Alex också reflekterar över. När RFSU Stockholm kommer ut till skolorna är uppdelningen efter kön dessutom redan gjord vilket betyder att RFSU Stockholm inte har någon direkt kontakt med elever som känner sig exkluderade:

Billie: [...] uppdelningen görs innan man kommer [...] [...] det här är killarnas rum, det här är tjejernas rum, man går dit och sedan så börjar killar respektive tjejer strömma in liksom. Då har redan valen gjorts, uppdelningen har gjorts, allting. Så det är en problematik som vi missar men som vi kanske också skapar på vissa skolor.

Dock resonerar intervjupersonerna från RFSU Stockholm att ungdomarna de möter är inskolade i ett system där det bara finns två kön och att de är vana vid att bli kategoriserade efter deras könstillhörighet:

Toni: [...] det är väl kanske inte någon ursäkt för hur vi kan skapa den eller orsaka den problematiken men jag tror att den personen har nog redan blivit utsatt för den problematiken på ganska många plan i skolan redan, just för att det är redan väldigt könsuppdelat. Hela samhället är ju det. [...] när den går ifrån det här passet så kanske den ändå har fått någon tanke om att: jag är inte onormal, det är inte fel. Att det är det budskapet vi ändå går ut med. [...] alla personer är ju individer. De tar till sig olika saker och identifierar sig på olika sätt [...] lite samma sak som när man talar om asexualitet. Det förutsätter ju inte att alla vill sex som sitter i det här klassrummet heller och det genomsyrar ju också hela passet och allt man tar upp [...] alla har rätt att vara sin egen individ.

6 Sammanfattning

RFSU Malmö och RFSU Stockholm bedriver sexualupplysning i skolor med syftet att möjliggöra för elever att känna sig fria att vara, välja och njuta. Detta görs genom att vända upp och ner på strukturer och normer som uppfattas begränsa individers friheter. Ett normkritiskt perspektiv influerat av queerteori genomsyrar RFSU Malmö och RFSU Stockholms sexualupplysning. Vidare ifrågasätter lokalföreningarna det som ”tas för givet”, till exempel heterosexualitet och belyser hur starka dessa strukturer är som bestämmer vad som är ”normalt” och vad som är ”onormalt”.

Vidare har RFSU Malmö och RFSU Stockholm en tydlig utgångspunkt i att kön och sexualitet är socialt konstruerat. Det är upp till den enskilda individen att själv välja hur den vill identifiera sig, varpå RFSUs mål betonas. Kroppen är viktig när lokalföreningarna talar om det kroppsliga könet. Kunskap om kroppen i betydelse kön är en central del för sexualupplysningen. När lokalföreningarna talar om hur det kroppsliga könet inte är avgörande för hur en person identifierar sig blir kroppen sekundär. Det är inte längre kroppen som gör könet utan det är meningar, normer, strukturer och så vidare som bekräftar könet. Kroppen görs oviktig i hur individer identifierar sig.

Men trots att de delar ideologisk grund och generell syn på kön och sexualitet och ett gemensamt mål landar de i olika arbetsmetoder.

RFSU Malmö arbetar med könsintegrerade klasser av skälet att de inte vill förstärka eller reproducera heteronormativiteten genom att använda fasta kategorier. Det går således att identifiera ett queerfeministiskt perspektiv i RFSU Malmös arbete. Fasta kategorier och identiteter ses som förtryckande och bör därför upplösas. På så sätt främjas också friheterna att vara, välja och njuta. RFSU Malmö har med sin metod den fördelen att det inte befäster strukturer.

RFSU Stockholm arbetar med könsseparerade klasser med anledning av att skapa ett tryggt samtalsklimat. Flickor och pojkar är, av erfarenheter, olika vilket man måste ta hänsyn till. I RFSU Stockholms metodval kan man se influenser från radikalfeministiska tankar om att organisera sig separatistiskt för att motverka förtryckande strukturer. Vi lever i ett system där mannen privilegieras och kvinnan försummas. Genom att könsseparera klasserna ges det en möjlighet att till exempel lyfta fram kvinnan, ge henne utrymme och synliggöra hennes erfarenheter. Maktstrukturerna som råder tas i beaktning och kan på så sätt också motarbetas. Stockholm har med sin metod fördelen att erfarenheter lyfts fram.

Hbt-frågor har stor betydelse i RFSUs sexualupplysning. Samtliga intervjupersoner menar att det är viktigt att tänka på hur man talar när man talar om sex- och samlevnad. Att använda sig av ett inkluderande språk är något lokalföreningarna jobbar aktivt med. Gällande transpersoner ställs RFSU Stockholms arbetsmetod inför problem i förhållande till förbundets mål. Metoden

delar upp eleverna efter deras könstillhörighet och de personer som inte identifierar sig med sitt kön eller något av könen exkluderas. Eleverna begränsas sina friheter att välja, vara och njuta. För att motverka "skadan" som de menar att de kan tänkas skapa, har RFSU Stockholm alltid en dialog med skolorna de ska besöka angående transpersoner. Detta kräver dock att transpersonerna är öppna med sin identitet vilket RFSU Stockholm menar är ovanligt.

Vad betyder friheterna att vara, välja och njuta i ett sammanhang där det inte tas hänsyn till att pojkar och flickor har tillskrivits olika egenskaper på grund av deras könstillhörighet? Att inte uppmärksamma detta skulle för många snarare betyda motsatsen till frihet. Vad betyder friheterna att vara, välja och njuta i ett sammanhang där man blivit indelad i en grupp på grund av hur samhället uppfattar en och inte hur man själv identifierar sig? Att utgå från att alla elever har gemensamma erfarenheter utifrån könstillhörighet kan ha motsatta konsekvenser än tanken bakom det.

Hur uppnås friheterna att vara, välja och njuta? Enligt RFSUs sexualupplysningsverksamhet kan detta ske på olika sätt. Gemensamt för RFSU Malmö och RFSU Stockholm handlar det om att med sexualupplysningen ge eleverna ett kritiskt förhållningssätt till de strukturer som inskränker deras och andras möjligheter att uppnå friheterna. Vad gällande de olika arbetsmetoderna lokalföreningarna utgår från är det svårt att säga vad som är rätt och fel, vilket heller inte är min ambition med studien.

Jag ser problematiken i att utgå från fasta köns kategorier eftersom det reproducerar förtryckande strukturer man vill motverka. Men jag kan också förstå kritiken till att ett ignorering av kategorierna osynliggör de rådande maktstrukturerna.

Ett tryggt samtalsklimat är nödvändigt vid sexualupplysning. Dock känner jag att könsseparera eleverna inte nödvändigtvis uppnår detta. Jag tänker att det är viktigt att snarare öppna upp för att eleverna känner sig trygga i ett sammanhang där könstillhörighet inte spelar någon roll. Självklart är det nödvändigt att se till de rådande maktstrukturerna som påverkar könsidentiteter men jag tänker att det går att beakta i ett könsintegrerat sammanhang likväl som i ett könsseparerat. Jag skulle förespråka en sexualupplysning i en könsintegrerad miljö, där ett tryggt samtalsklimat snarare skapas genom att minska antalet elever under upplysningspasset.

Analysen visar att RFSU Malmö och RFSU Stockholm reflekterar över för- och nackdelar med sina metoder men har också gjort ett val, att könsseparera eller könsintegrera eleverna. För vidare forskning hade det varit intressant att studera hur eleverna själva upplever de olika arbetsmetoderna. Många gånger är det lätt att fastna i teorier istället för att se till hur det i praktiken fungerar.

7 Referenser

- Allen, Louisa., 2008. "Pols apart? Gender differences in proposals for sexuality education content" i *Gender and Education*, vol. 20, nr. 5, s. 435-450.
- Ambjörnsson, Fanny., 2006. *Vad är queer?* Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Anderson, Jackie., 1994. "Separatism, feminism and the betrayal of reform" i *Signs*, vol. 19, nr. 2, s. 437-448.
- Bryman, Alan., 2007. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Butler, Judith., 1990/2007. "Kön/genus/begär och subjekt", i *Genustrubbel*, Sverige: Daidalos.
- Bäckman, Maria., 2003. *Kön och känsla – Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Göteborg och Stockholm: Makadam förlag.
- Haraway, Donna., 2008. "Situerade kunskaper: Vetenskapsfrågan inom feminismen och det partiska perspektivets privilegium" i *Apor, cyborger och kvinnor*, Stockholm/Stephag: Östlings Bokförlag Symposion.
- Hilton, Gillian L. S., 2007. "Listening to the boys again: an exploration of what boys want to learn in sex education classes and how they want to be taught" i *Sex Education*, vol. 7, nr. 2, s. 161-174.
- Gemzöe, Lena., 2002. *Feminism*, Stockholm: Bilda.
- Laskar, Pia., 2003. "Queert dilemma", i *Politikens, kulturens och idéernas arena*, nr 3, s. 18-25.
- Laskar, Pia., 1996. "Queer teori och feminismen: Beröringspunkter och spänningar", i *Lambda nordica*, nr. 3-4, s. 67-80.
- Lenderyou, G., och C. Ray, eds. 1997. *Let's here it form the boys! Supporting sex and relationship education for boys and young men*. London: Sex Education Forum.
- Lennerhed, Lena., 2002. *Sex i folkhemmet: RFSUs tidiga historia*. Hedemoda: Gidlunds förlag.
- Lennerhed, Lena., 1994. *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*. Stockholm: Norstedt. (Diss.)
- Lykke, Nina. 2008. *Kønnsforskning – en guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Fredriksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Oakley, Ann; Starng, Vicki och Forrest, Simon., 2003. "Mixed-sex or single-sex Sex Education: how would young people like their sex education and why?" i *Gender and Education*, vol. 15, nr. 2, s. 201-214.
- RFSUs idéprogram., 2008 Stockholm: Ljungbergs tryckeri AB.
- Rosenberg, Tiina., 2005. "Inledning", i *Könet brinner – texter i urval av Tiina Rosenberg*. Stockholm: Natur och kultur.
- Rosenberg, Tiina., 2002. *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Bokförlaget Atlas.

- Røthing, Åse., 2009/2008. "Vi har ikke noe imot de homofile", i *Tidskrift för genusvetenskap*, nr. 1, s. 89-100.
- Vetenskapsrådet., 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*, Stockholm: Vetenskapsrådet.
<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>.